

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

1905

VOLUM XV. ¹/₂



BARCELONA

TIPOGRAFIA «L'AVENÇ», RONDA DE L'UNIVERSITAT, 20

1905

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

TRASCANT PER L'ALT BERGADÀ

Y PER LA SERRALADA PIRENENCA DE MITJ-JORN



Clixé d'A. Valeri

CAMPelles

Corriem en cotxe la tarda del 12 d'Agost de l'any passat, per la carretera de Camprodon a Sant Joan de les Abadesses, en Torras y els seus dos fills, en Mitjans, en Pont, en Victory y'l seu fill, l'Espelt, l'Atmetller y jo. Seguiem un camí conegut de tot-hom, del qual per això no dech parlar-ne gran cosa.

No obstant, com les valls superiors del Ter són xamoses, accidentades y admirables a tot ser-ho, no puch estar-me'n de dir-ne quatre paraules. Deixem a mà esquerra la montanya de

Sant Antoni y'l seu deliciós fons de les Boleteres, ab la masia d'aquest nom a mitja costa y la de Molló al peu; passem el pont de les Rocasses, tenint a la dreta, molt per enlaire, la vella torra Caballera, y veyem a sota nostre'l riu obrint-se pas per entre altíssimes gorges de roca fosca. A l'un costat del pont se veu lo pintoresch pontet de l'antiga carretera, mitj cobert d'eures y graciosíssim en son rovellament, y a l'altre s'ovira la roca de la Campana, que, despres dels alts de Serra Caballera, anà a caure sobre'l llit del riu, quedant penjada d'altres dues roques, per entre les quals el Ter hi passa quasi tota la seva aigua.

Aviat deixem enrera les melancòliques runes de La Farga, la trista colònia de Matabosch, peguissot de prosa en tant poètica natura; lo santuari del Remey, presumptuós y sens caràcter, molt inferior a qualsevol iglesieta romànica de la comarca; y el poblet

de La Real, abundant en cretins y golluts, y tant poch sorollós que no es conegut per quasi ningú dels que a Camprodon estiuejen y per poch dels fills de dita vila.

¡Feliços, diuen, els pobles que no tenen historia! Més si la falta d'aquesta's deu a la fonda y incurable miseria que'ls corseca, com en el poble de La Real, dígueu-me: aont es la felicitat?

Conversant animadament, ab aquella cordialitat constant entre els socis de l'EXCURSIONISTA, arribem a Sant Pau de Seguries, sofrint una calor espantosa y una pols no menys molesta.

A Sant Pau s'hi troba una particularitat bastant curiosa: l'aiguavés del Ter, que per la banda dreta té molts kilòmetres d'amplada, per la banda esquerra no té més que 200 o 300 passos, puix passat aquests comença l'aiguavés del Fluvià. En altres termes, el riu passa aquí per un dels límits dels seus dominis.

La vall del Bach, quals aigües van a parar al Fluvià, se parteix en dues branques, en sa part alta: l'una arriba al peu del Sitjar y l'altra acaba a poch's passos del Ter, prop de Sant Pau de Seguries. Ab una canal de poques dotzenes de metres podria abocar-se tota l'aigua del Ter al Fluvià, canviant fonament el règim hidrològich de les dues comarques.

A l'esquerra de la carretera comença'l vell camí d'Olot per Cap-sacosta; y com lo país va deprimint-se depressa d'aquí en avall, fins a la terra empordanesa, el dit camí puja per aquesta part molt poch's metres, y per l'altra baixa, y baixa d'una manera inacabable.

Fins a Sant Joan tenim a la dreta les fortes estribacions de l'orgullosa Serra Caballera, que ab el puig Cubilà, el puig Estela y el Taga, formen la soperba muralla que, extenent-se de Camprodon a Ribes, ab certa uniformitat d'altura, sense brusc's aixecaments, ab la carena quasi llista, forma l'avantguarda de l'alt Pireneu que darrera d'ella's resguarda.

Som a Sant Joan de les Abadesses. Passo per alt tota descripció, inútil tractant-se de lloch tant conegut. Prenem el tren.

De Sant Joan a Ripoll tant sols recordo un túnel artificial que estaven fent pera protegir la via dels repetits desprendiments de rochs d'una alta cinglera; un graciós pont de suspensió, pertanyent a particulars; un blanquíssim salt d'aigua, que fuig en ample llençol d'escuma d'un aqüeducte, la vista del Taga ab sa característica silueta y la del Sant Aymant, de formes atormentades y colors negrosos. El Ter serpenteja a l'esquerra de la via; més tart l'atrassem y queda a la dreta.

A Ripoll tenim el gust de trobar-hi an en Tarragó, que s'esperava pera sumar-se a la nostra colla. En Raguer, delegat nostre a Ripoll, ens saluda y auxilia en lo que pot, y lo simpàtich Planas, nostre delegat a La Pobla, es allí pera posar-se d'acort ab en Torras respecte a molts detalls del viatge. Sortim ab un cotxe de Ripoll cap a Ribes. Anem deixant enrera fàbriques y aqüeductes; Campdevànol, Armancies, les Coves del Pont de la Cabreta, el salt nou de la fàbrica de carbur, alt, ample y vestit tot ell d'alba escuma, y el Pont de la Cabreta, somrient, ab sa vestimenta de paràsits, aixecat sobre roca viva. Poch més enllà, un bonich salt d'aigua. Espessa y fosca vegetació a les vores del riu; les montanyes mostren arreu, entre'ls negrosos arbres, arrodonits grumolls de roca despullada, que'ls hi donen un aspecte del tot selvatge. La vall va extrenyent-se entre'ls estrebs del Taga y les serres que baixen de Montgrony y Coma Armada, uns y altres foscos de color en sos arbres, matolls y glebatges, durs terrers, molt agradables y atractius per sa mateixa duresa. El Freser segueix a saltirons arran del camí la seva apresada marxa, prenent dalit en la mateixa cantarella de ses aigües.

Trobem aviat el Parch de la Salut y desseguida la Corba, preferida per la gent quieta. A l'esquerra reconeixem el camí de Montgrony, que férem de tornada ab en Torras y altres dos companys, dos anys enrera; camí que atravessa'l feréstech clot d'Estegal y el més suau de cân Barricó. Passem prompte pel costat de cân Parra-mon y de les anomenades coves de Ribes. D'aquestes, de les del Pont de la Cabreta y d'altres llocs de la comarca, se'n conten innumbrables llegendes, que passo per alt pera no allargar pesadament la narració del nostre viatge.

En aquest punt, això es, en les coves de Ribes, comença la vall d'aquest nom y el Ripollès acaba. Passem un pont, deixant el Freser a la dreta de la carretera. Als pochs passos coneguim l'establiment dels banys de Ribes. A l'esquerra veyem una casa construïda en una bauma, y a la dreta, a l'altra banda del riu, la font de la Teula.

Per fïns deturem a cân Montagut, aon per aquella nit deviem trobar hostatge. Dit establiment es grandíós, però poch escayent. Ses mateixes dimensions, blancor y regularitat de ratlles, en mitj d'aquell accidentat terror el perjudiquen. Pot-ser per haver-lo vist en mala disposició d'esperit, venint de gosar de l'espectacle d'una bellíssima naturalesa, sempre m'ha semblat un ben arran-jat hospici o manicomí. No hi fem de moment gaire estada, puix es sabut que la nostra colla no pot estar un moment quieta.

Estem en la sagrada hora de la mort del dia. Comença a fosquejar, y en aquelles afraus la mitja llum porta arreu frisans de misteri. Canta'l riu ab més tristesa la seva cançó eterna; els arbres agafen posats més seriosos; se dibuixen ab més netedat les més llunyanes siluetes, y entre aquestes y nosaltres, plantes, roques y cases, van esfumant-se a poch a poch fins a desaparèixer. Passem el riu, y, en mitj de la vegetació esplèndida que'l voreja, anem a la font de la Teula, caminant bon troç abrigats per una llarga bauma.

Després de breus moments de repòs en la font, baixem per un abrupte y molt pendent corriol a la casa de les aigües, que visitem ab detenció, si bé crech debades donar-vos-en notícies, en aquest moment fòra del cas, per esser cosa massa coneguda y més pertinent a medecina que a excursionisme.

Al passar el pont, sortint de dita casa, ens obliga a parar-nos pera ensonyar-nos-hi una gran estona, el riu, que corre adalerrat, ab sos remors inacabables, per sota l'espessa volta de fullatge, que li forma l'esplèndida arbreda que'l voreja, la qual li roba quasi del tot l'escassa dolça llum que la tarda en sa agonia li envia.

Per fi'ns retorna al desfregat establiment un ben ombrejat passeig d'arbres que passa entre'l riu y la carretera.

De la nostra vida en l'establiment poch dech dir-vos. Que varem sopar y dormir es cosa massa prosaica y sabuda; y si us digués que vam menjar tart y malament, semblaria que tinch rancunia a qui, encara que pagant, va donar-nos hostatge.

Allí, ab gran goig nostre, se'ns juntaren en Valeri y en Santa-maria, ab qual reforç la nostra colla va arribar á 13 excursionistes.

A les quatre de l'endemà surto de la meva cambra pera donar una ullada al paisatge. Les montanyes d'orient són encara ben negres, més sa silueta's dibuixa precisa sobre una claror blanca. En aquesta claror hi llu una sola estrella. Grans masses d'arbres formen clapes negres al davant de la casa. Rondina fortament el Freser y desentona ab sa armoniosa queixa'l groller soroll d'un cotxe que en aquell moment surt del pati. Sens que ni un halè d'aire la porti, una forta fredor puja de la ribera y els arbres, condormits encara, no belluguen ni una fulla. El pesat edifici dorm feixugament, ensopit més encara per les bombetes de llum elèctrica que li donen una claror mig morta. Les blanques parets s'extenen tontament en la claretat naixent del dia, ab sa despiadada fesomia de quartel o manicomi.

A dos quarts de cinch entren en l'establiment quatre matxos

que de Ripoll esperavem. Mentres arriba la senyal de la marxa, giravolto inquiet per les vehines prades. El conegut cim del Taga's dibuixa netament al davant de la casa, y fins prop d'aquesta arriba la xamosa vall de la Bruguera. ¡Que hermosa que's veu en aquesta hora la blanquinosa carretera, ensopida encara en mitj de son dosser d'arbres, que li escatimen bon xich la migrada llum del naixent dia! M'arribo al pont vehí y admiro pochs metres més avall un joliu salt d'aigua, mentres més amunt lo riu corre planer sota un túnel de fullatge. Una claror novella, una llum fresca y suau ho inonda tot, desvetllant al món y tornant l'alegria a les coses. En una baixa carena, sobre'l cel de llevant, que ja blaveja, els arbres retallen una a una totes ses fulles. En l'última cayent del Taga, un atapahit bosch de pins, se'ns mostra com una immensa taca d'un vert-negre. Més, al bell davant nostre, lo vert tendre y clar d'un deliciós planet puja suaument cap amunt de la montanya. En aqueix pla, que no es pla, com tots els d'aquestes terres, apareix en el punt més alt, lluny de nosaltres, una carreta de bous que devalla mandrosament, zig-zaguejant pel glebatge.

A ponent el blau del cel es d'una suavitat, d'una puresa infinida; la lluna minvant està encara molt alta, sense illuminar la terra ab sa resplendor esmortuida. Aquí y allí's veuen núvols cendrosos, ab son cap oriental fortament blanch, que un xich més tart se pinta ab finíssims tons de rosa.

Es un quart de sis. Hem pres un petit desdejuni. Els sis matxos que esperem de Camprodon no venen. En Torras y en Valeri, impacients, van carretera amunt pera veure si'ls troben.

A tres quarts de sis determinem marxar, repartint-nos entre tots les provisions, abrichs y maletes. Deixem, carregats ab tots els ormetjos, el grandió edifici ab sos melancòlichs banyistes, pera anar a gosar nosaltres pienament de la lliure y sempre sublim naturalesa.

Preguntem a un home, qui diu que no ha trobat a ningú; més enllà a dos més, els quals els han vist a Ripoll perdent el temps en una taverna.

Tenim al davant nostre l'immensa mola del Torreneules, ab sos dos pichs iguals, mitj abrigat de boires, que no arriben a son orgullós cim. El riu fresseja a dreta, donant petits salts entre'ls cendrosos còdols, anant avall ab poch desnivell.

Per fi, veyem un matxo en un recolse de la carretera, més nostre *ah!* de satisfacció queda estroncat al veure que es el davanter d'un carro.

Així, sense trobar als que esperavem, arribem al davant de la llarga reixa d'Angelats, preciosa finca posada entre'l riu y la carretera. Aquesta, per haver plogut abans de llevar-nos, no té gens de pols, més tampoch fangueja. L'aire té la frescor humida que la pluja li deixa, més es pur, suau y carregat d'aromes.

Arriba un altre carro per la quasi deserta carretera, y allavors sabem que un xich més amunt tenim els traginers. Cent passos més enllà'ls veyem. Faltaven pochs moments pera les sis.

Mentres s'anaven aplanant les dificultats de sempre pera carregar el fato, que'ls traginers s'endossen toçudament l'un a l'altre, en quals moments en Torras s'enfada y en Mitjans mostra al viu la seva santa y inacabable paciència, van passant els desgavellats carruatges que porten desde'l poble de Ribes a l'establiment dels banys als *aiguaders*, nom que donen allí als que prenen les aigües.

Portem un guia que'ns conduirà a Campelles, aon n'hi trobarem un altre. A les 6'10, a l'acabar la reixa d'Angelats, deixem la carretera pera agafar-ne a l'esquerra una altra bastant estreta, que aviat s'abandona per un camí de ferradura. El sol que en aquella estreta vall, tarda a deixar-se veure, daura ja'ls cims que tenim al davant y a l'esquerra. Ens enfilem depressa, y a les 6'20 arribem a Angelats de Dalt. Segueix el camí donant mil voltes y revoltes; ara veyem el cim del Taga, ara'l Puigcerverís per sobre'l pas de Mayanells, ara les capritxoses serres de Sant Aymant. A l'altra banda del Freser se veu la masia de la Torruella, prop de la qual brolla la anomenada font del mateix nom y avall del riu s'ovira entre calitja'l Catllar de Ripoll.

Va cayent un fi ruixim que més conforta que molesta, mostrant-se'l cel cobert a troços y blau en altres, canviant a cada pas son aspecte, com si una ventada forta, que no arriba a la terra, somogués bruscament les nuvolades. La petita mullena dels gubatges fa muntar dels sots un baf de fecondació, y la fresqueta que sentim ens espavila. Un torrent, lo Llobre, ab aigua abundant, corre pel fons, y un bosch atapahit cobreix l'altra vessant de la fondalada. El camí que seguim (bastant ben conservat) està voltat de gran espessor d'arbres, dels quals, pel delict de d'anar distret, un m'esgarrinxal front y un altre'm penja la gorra. La lluna, com avergonyida, ofegada sa llum per la claretat del dia, va baixant cap a la posta. Passa'l camí entre arbrissos y mates, quan el bosch s'acaba, en qual punt comencen a deixar-se veure'ls cims de Coma Armada. Una fina boirina dóna un bany de blancor a la vall del Freser, y, espessint-se enllà d'enllà, Ripoll desapareix en ella.

Els cims de l'altra banda de la clotada són els de la Berruga, desde on davalla un gran bosch d'abets y pins quasi negres, y més avall se deixa veure la masia de càn Gorra.

En un recolse del camí se'ns presenta de sobte'l poble de Campelles, molt pintoresch, ab ses cases escampades pel cim d'un tossal. En el punt en que's veu per primera volta'l poble, hi havia una creu molt anomenada que'n deyan de Sant Martí.

A les 7^h5 arribem a Campelles, a 1,285 metres d'altura. Veyem llavors per primera vegada en lo nostre viatge'l cim de Balandrau entre'l Puig Cerverís y el Torreneules, les terribles gorges del Freser entre aquest y'l Balandrau, el majestuós Puigmal, y entre aquest y nosaltres l'important vall de Rigart, riu que, començant en la vessant oriental del Puigllançada, Pla d'Anyella y Collada de Tosses, se llença en lo Freser davant de Ribes. A l'altra banda hi tenim Coll Pan entre'ls cims de la Cubil y la Berruga. En aquesta hi ha dos creus, aon cada any s'hi fa un aplech, y allavors el senyor rector dóna pans als pobres y beneeix el terme.

A Campelles ens parem una estona en la Font Iberna, a pochs passos més enllà del poble, no sols pera refrescar nosaltres y donar un pinso a les besties, sí que també pera buscar un guia y els matxos que'ns fan falta. Som tretze excursionistes y portem deu cavalleries. En lloguem tres més, de manera que ja'n tenim una per persona. Entre tot això, y sobre tot en l'esperar que'ls matxos llogats vinguessin, fins prop de les vuit no podem moure'ns de Campelles. El torrent que ara tenim a sota es el Llobre; la vall, que es son breçol, es la vall Llobre, y un bonich bosch que mirem a nostres peus es lo d'Angelats. Estem en les serralades que separen el Mardàs del Rigart, abdós afluents del Freser, naixent el primer sota'l coll de la Merolla, y el Rigart en el punt que ja us he dit; més ni l'un ni l'altre mostren en lloch l'encantadora poesia que en tot son curs té'l Freser. Ara la serra de Milany, entre la vall de Vallfogona y la de Vidrà, se deixa veure dominada per son conegut castell.

Baixem un xich y atravessem el torrent Llobre per unes altes terralleres cendroses; més amunt d'aquestes salta l'aigua en sorollosa cascata, però's pert de sobte entre la terra, de manera que'l camí troba sech el llit de la torrentera, reapareixent l'aigua ab abundancia més avall de les terralleres. No molt més enllà, a un quart de nou, creuem el torrent de Prat de Jou, deixant una mica més amunt l'anomenada font de la Tosca, encaminant-nos a la dels Cortals, que es aon devem parar-nos. En el lloch que esmor-

sem baixa'l torrent de la font de la Tosca, qual aigua salta un xich més amunt d'uns 15 metres d'altura; formant una alegroya cascata, passa joguinós entre nosaltres y s'uneix no molts passos més avall al de Prat de Jou. Poch enllà tenim la font dels Llumeners.

El lloch aon reposem es lo Pla Baldrich, que per cert no té res de pla. Tenim al bell davant la roca d'en Ripoll, que'l camí deixa a la dreta, y més enllà les Costes d'en Balaguer, ab forces taques d'espès bosch, sobre grans clapes d'espçada roca nua. La burleta boira joguineja ab els cims de la Cubil.

Altre cop emprenem la marxa poch després de les nou. Se'ns ha dit en la font que'ls pins aterrats pel vent fan intransitable pera'ls matxos el camí que portavem. N'agafem un altre més a l'esquerra, que'ns fa fer grossa marrada, retardant més d'una hora la jornada d'aquell dia. Per una estona passem per l'esquerra del torrent de Llumeners, que baixa pel clot del mateix nom a unir-se ab lo torrent de Prat de Jou.

Així, a poch a poch hem anat atravessant la fonda vall que a Campelles teniem al sud a nostres peus, y pujem giragonçant per la vessant de l'altra banda, acostant-nos al preciós bosch de la Berruga.

Girant la vista enrera, veyem a l'altra part de l'immensa fondalada'l graciós poble de Campelles, ab ses rònegues cases de pessebre, pel turó escampades, entre magres conreus y verdes prades.

A l'altra part del Freser, que corre molt per sota per la banda d'orient, se veu la vall de Sagadell ab lo poble de Pardines, dominat pel coll de Mayanells, sobre del qual lo Puigcerverís aixeca sa graciosa silueta.

Prompte'ns endinsem en l'espès bosch de la Berruga, que pujem zig-zaguejant fins a la deliciosa plataforma de Carboners, grandíós escenari bosquerol, sublim redós de la Natura, aont un hi passaria en santa pau les més delitoses hores de la vida. Es un ample planet tapiçat de llarch herbey d'un vert puríssim, sembrat de boixos formant ramells artístichs y voltat d'un amfiteatre de geganteschs abets y negres pins de branques retorçades, tot amagat en un recó de la montanya, tant que la vista sols ovira'l cèrcol d'arbres que calladament ens volta y el blau del cel, que, com sempre, entona ab lo paisatge. Deixant aquell siti admirable, ens fiquem més y més per entre'l feréstech boscatge, tant espès que nostres ulls sols veuen tronchs y fulles, y lo mateix firmament sols s'ovira en petites clapes finament retallades. ¡Que majestuosos ens

apareixen els forçuts abets ab sa rigidesa y dretura! ¡Que elegantment torcen un xich en son extrem les dures branques, exteses rectament enfòra! ¡Quin respecte se sent per ells, els vells gegants de la montanya, que han acumulat l'experiencia de molts segles, fermes y incommovibles davant de tots els cambis de la terra! En cap lloch del Pireneu he vist exemplars més bells d'abets que en el bosch de la Berruga, aont hi són, además, en extremada abundancia. Van acompanyats dels foscos pins, que tant en el Pireneu abunden, dels quals alguns imiten a sos nobles companys prenent aires enterchs y tirant horisontalment enfòra les seves llargues branques, mentres els més, prenent posats més lliures, recargolen les seves ab contorsions extranyes. Els serveixen de marge-peu els selvatges boixos d'atapahit fullatge, y alguns acònits sense flors se mustiguen, anyorant el seu ramell morat que pochs jorns abans els adornava.

Maduixes d'un roig viu se gronxen a l'impuls del dolç airet que les festeja, y els gustosos rovellons se mostren arreu ab sa grogor immaculada. Caminem, caminem per entre'l fullatge, y ni'l bosch s'acaba ni nosaltres ens cansem de la seva ombrívola y intensa poesia.

Aixís deixem el de la Berruga y passem per sota de Coll Pan, en direcció a la Cubil. Trobem la font Roja, que veritablement ho es, y prompte passem per sobre d'una altíssima cinglera, d'una verticalitat perfecta, tenint-ne a sobre nostre una altra tant alta y vertical com la de sota. Els matxos caminen per les vores de l'abim, dissimulat en molts punts pels colossals arbres y per la vegetació menuda.

Al deixar les cingleres segueix el bosch immens, inacabable, ab sa llum ensonyada y son sagrat silenci. No sé per què en aquestes y en les altres selves que hem d'atravessar en el nostre viatge hi falta l'aucellada, més lo cert es que en cap d'elles les aus hi canten, y que la que ara profanem ab nostra presència no hi veyem cap més animal que'ls esquiroles burletes, que passen y traspassen pel caminal, aixecada enlaire la llarga cua escarolada, o fan salts mortals pels cimals dels arbres. Fòra d'ells y de la nostra caravana, tot reposa, tot dorm en l'immens deixament de la selva misteriosa.

Malgrat l'ombra y l'altura, sentim calor, més aquesta no'ns molesta. Les dificultats pera passar van fent-se a cada pas majors; els tronchs caiguts a dotzenes barren el corriol, y les impertinents branquetes, enllaçant-se les de l'una ab les de l'altra banda, ens fan

mil malifetes. A l'aclarir-se'l fullatge veyem sobre'l Rigart el poble de Ventolà, y dalt d'aquest el bosch de Planoles, mentres atapahida boira'ns amaga'l Taga, el macís de Balandrau y les montanyes de Nuria.

Fins a un quart d'onze no arribem a la sortida del bosch, trepitjant els glebatges de la Cubil, sota d'un cel ja del tot cobert, que amenaça una forta tamborinada. El nostre plan primitiu era passar per Coll de Jou, més ara l'hem deixat molt per sota, ab el nou itinerari que hem seguit, malament conduïts pel guia, a dir la veritat, en mitj de les constants protestes d'en Torras, que may se desorienta.

Cobreix els glebatges de la Cubil una catifa d'herba baixa y atapahida d'un vert feble; algunes tores sense flors, aquí y allí, la puntegen, y prop del cim s'escampen entre roques molt blanques uns quants pins malaltíços. A l'altra part de la vall, aon més al fons s'hi veu Campelles, s'extén amplament un bosch semblant al que acaba d'admirar-nos; tenim ara al davant del nostre pas, entre uns quants pins, un immens rocatam, que devem deixar dessota; a nostres peus, la vall de Rigart, ab la carretera de Cerdanya, que serpenteja per la vessant oposada, y el petit poble de Dorrià. El vehinat de Ribesaltes, l'important Collada Verda, que separa l'aiguavés del Ter del del Freser, la poderosa Serra Caballera y el pich de Mayanells, se veuen clarament malgrat l'extensió de la nuvolada. Entre'l Balandrau y el Torreneules s'ovira la majestuosa serra del Catllar. A dreta, un xich al davant, munten les unes sobre les altres, com escala de titans, les fermes estribacions del Puigmal.

Uns quants passos més enllà apareixen a nostra vista, en la dita vall del Rigart, els caserius de Planés y Planoles. Ara més que'n lloch ens domina, amagat el cap entre la boira, l'enorme massa del Puigmal, mentres una petita part dels feixuchs estrebs que d'ell davallen forma la vessant dreta de l'important vall del Rigart.

Més enllà passem per entre un remat de bous que en el Prat Bigarrot pastura; arribem després al pla dels Abets, ple de notables exemplars d'aquests arbres; més avall veyem les roques d'en Jan; al bell davant s'adreça'l cim de Pla de Pujals, y un poch a la dreta la coneguda collada de Tosses, partió de les aigües del Segre y del Rigart, així com també de les valls de Ribes y de Cerdanya. Acompanyats per una forta ponentada, sempre amenaçats d'una pluja que may descarrega, saltant per sobre d'un sens nombre de grans forats que'ls teixons feren, a les onze arribem al pla de

Coma Armada, a 1,800 metres d'altura poch més o menys. Aquí tombem la carena y deixem l'aiguavés del Rigart pel del Mardàs, canviant la vista de l'alt Pireneu per la de les serres del Ripollès, del Bergadà y de gran part de Catalunya. Anant del coll de Coma Armada cap a la font del mateix nom, el vent apreta fortament, dificultant la nostra marxa. Passem en aquest punt per entre milers y milers de muntonecs de terra, obra dels cegos taups, que may se deixen veure.

La coma que baixa del coll y de la serra de Coma Armada cap a Planols es la Coma Armada mateixa. Més, abans de començar la davallada per la banda del Ripollès, deixeu-me parar per una estona pera apuntar-vos tant sols el grandió panorama que cap avall s'admira, que, com el país d'aquí fins a la mar, baixa y més baixa, la vista s'escampa enllà d'enllà sense grans barreres, mentres que per la part del nord, que es la que per molta estona hem anat seguint fins ara, se veu ofegada per la gran altesa del Pireneu, tant aprop nostre que's pot dir que'ns cau a sobre. Tenim cap al sud, a sota nostres peus mateixos, el sot de Sant Hou, ab el llegendari forat del mateix nom, el coll d'en Mancillo, l'iglesia de Sant Pere, el santuari de Montgrony, el poble de Gombreny, el camí de Castellar d'en Huch y de La Pobla y el coll de la Meroïlla. Ja en el Bergadà, veyem les serres d'en Cija, els Rasos de Peguera y, mitj coberts per la boirina, la serra de Cadí y el Pedraforca. Més enllà y més avall, serres y més serres mitj borrades per la calitja.

Anem marxant seguidament, y passem per sota del cim de pla de Pujals, de roca nua encinglerada, trasant per entre ramellets de boix, formant unes gracioses toyes, com retallades per un *Le Notre*. Arreu arreu veyem espessos boscatges, y al bell davant del nostre pas tenim petites montanyes rojes argiloses.

Abans de deixar el faldar del pla de Pujals trobem el pla dels Coms, ab la font del mateix nom, ab un d'aquests ja inservible. Com vol dir *abeurador* pera'ls bous fet d'un tronch buidat. En aquest siti despatxem el guia y els tres matxos de Campelles, quedant-nos altra volta ab deu cavalleries.

Estem ja a mitj-dia; de Castellar d'en Huch arriben sorolls llunyans com de barrinades; en molts punts a la vegada, s'aixequen negrenques fumeroles; els raigs del sol no lluen en cap banda y s'enfosqueix més y més el blanch cendros de la nuvolada. El món se recull y calla sota aquell cel d'ensomni, y una dolça melangia, un infinit laçament invadeix la nostra ànima.

Faldejem la serra de Mayans per dins d'un bosch de pins clare-

jats, més d'una gran bellesa. Una colla de carboners y llenyataires els clarejen més encara, fent-ne dels tronchs feixugues bigues, que trobem arreu exteses, mostrant, pelades ja, sa blancor novella, y de les branques carbó, un preciós carbó, brillant com azabetja, de



Clixé d'A. Valeri

CASTELLAR D'EN HUCH

grossos troços, del que'n trobem innumbrables pilots sembrats per la montanya.

Al passar per sobre d'un graciós planet y de dos cases de teulada virolada, deixem la conca del Ter (vessants del Mardàs) per la del Llobregat (aiguavés de l'Arige), sortint del Ripollès pera entrar en el Bergadà. Més ensota hi ha un turó rocós, que domina el coll de Merolla, per aon passa'l camí de La Pobla. De sobte una fraira finíssima arriba al nostre olfat, y aviat trobem el camí vorejat per innumbrable quantitat de flors de vives coloraines, moltes ab més olor del que les flors boscanes acostumen, formant

un immens ramellet com cap jardiner may somniar podria. Es un jardí natural, que, pèr ser-ho, té una forta poesia.

Passem prop d'una font ab una canal ben acondicionada, deixant aviat enrera les cases de Mayans, y ens adonem de que pel cantó de Castellar hi bat de ferm la pluja. Quatre dels nostres (en Mitjans, en Santamaria, en Valeri y en Joseph M.^a Torras) s'adelanten pera preparar l'hostatge. No tarda en molestar-nos un fi gotellam y ens obliga a avivar la marxa. La terra, sota'l llençol gris de la nuvolada, agafa deixos de malalta, y nosaltres caminem en mitj d'un indecís país de somni. Passem per una processó de petites valls, una d'elles ab una gran roca al mig, que té al peu un gros devassall de queres esmicolades. Arreu ens volten montanyes roges estratificades ab roques que agafen colors blanchs o grisos, segons els de les molces y floridures que les cobreixen, tapant quasi del tot el color vermell que de son natural tenen. Sobre d'una roca d'aquestes s'aixeca graciosament l'ermita de Sant Joan de Cornudell. Aquí comencen els conreus, nuncis de l'acabament d'aquesta mitja jornada, y prompte'ns alegra'ls ulls la curiosa visió de Castellar d'en Huch, ab ses teulades roges, sentat sobre un turó y abrigat en un replech de la montanya. Aviat veyem aci y allí altres barriades, ja que dit poble està format per quatre agrupacions de cases. A l'altra banda d'ell els esgarrifosos *Balsos* mostren la seva encinglerada roca de colors verdosos.

Entrava jo primer que tots a poblat, prenent notes dalt del matxo, sense pensar en altra cosa, quan darrera d'una paret romp un chor de veus humanes, massa cridaneres, cantant la marxa real, espantant-me'l matxo, que emprèn una fugida fantàstica pels encodolats y desiguals carrerons del poble, ab gran por meva, que ab prou treballs puch abastar les regnes. Per fi puch deturar-lo y'm trobo que'l cor m'està donant fortes batzegades, y conech, per la sensació que hi tinch, que la cara se m'ha posat més groga que d'ordinari. Els autors de la malifeta eren els mateixos companys nostres, que s'adelantaren, als quals en just càstich de la seva malifeta'ls exposo aquí a la pública vergonya.

JOSEPH ARMANGUÉ

(Seguirà)

Les traces o mapes del Castell de Burriach

La visita a nostres monuments forma part de l'implantació d'exercicis pràctichs en la meua càtedra d'Historia de Catalunya dels «Estudis Universitaris Catalans». En companyia d'alguns de mos dexebls passàrem lo dia de l'Assumpció del 1904 (13 de Maig) a visitar lo famós castell de Sant Vicents o de Burriach, de que tantes vegades s'ha ocupat en ses publicacions lo present CENTRE EXCURSIONISTA. Al baxar del tren en la estació de Vilassar (a fi de passar per Cabrera y contemplar-hi sa iglesia y retaule gòtichs), nos esperava una comissió de la «Associació Excursionista de Mataró», presidida per D. Joan Cabanyes y Prat, delegat del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA en la antiga Iluro.

Lo castell de Burriach deu considerar-se com un bell exemplar de construcció guerrera del darrer segle de la Edat Mitjana, al que pertany, quan l'ús de les armes de foch començava a generalisar-se. Es natural que en sa especialitat fos model, havent-lo construït de planta, lo famós militar barceloní, dels temps de Joan II y de Ferràn II, Mossèn Pere Joan Ferrer, gran defenedor dels comtats de Rosselló y Cerdanya contra les hosts de Lluís XI de França.

Fou deguda sa construcció, a la oportunitat d'haver concedit lo Rey d'Aragó, a Pere Joan Ferrer, la extesa baronia del Maresma, que abarcava desde Caldes d'Estrach al límit de Premià. Pera senyorejar en tant extens territori, volgué construir-se'l castell, erigint-lo damunt les despulles de més antigues construccions mitjvals, que succehiren a son lloch, a altres d'època romana, puix de molts segles s'ha vist habitat aquell enasprat cim.

En 1473, data en la que començà Ferrer l'erecció del present edifici, l'adaptà a la estrategia de sa època, mostrant en sa traça, intencions poliorcètiques, tant en la estructura general, com en algun detall d'aspitllerat, diferent de les antigues sageteres. Així presenten, quasi totes les sageteres del castell de Burriach, una base circular, a propòsit pera descansar-hi'ls fexuchs canons de les primitives *çarbatanes*, qual ús trobem generalisat a Catalunya durant les famoses guerres de Joan II (1462-1472). En la adjunta reproducció de la torra, se pot veure comprovada dita observació.

En diferents excursions fetes a Burriach en companyia del erudit arquitecte Emili Cabanyes y Rabassa y de son nebot, l'actiu delegat del CENTRE EXCURSIONISTA, Joan Cabanyes y Prat, induhírem al primer a portar a terme una planta topogràfica del castell, escrupu-



Clixé de J. Deu

LA TORRA DEL HOMENATGE A BURRIACH

(Feta en 1475 per Mossèn Pere Joan Ferrer, cavaller y senyor del Maresma)

losament feta y comprovada ab la cooperació del segon, axis com dugues seccions del mateix, que publiquem en lo present treball. Ab ajuda de les dites traces, poguerem donar circumstanciada explicació, als concurrents a Burriach, de com se coordinava, en lo segle XV, la defensa d'aquells castells roquers, qual fi estratègich no era conservar cap lloch determinat, sinó tant sols servir de recullita als habitants de sa rodalia o terme, en les jornades de perill.

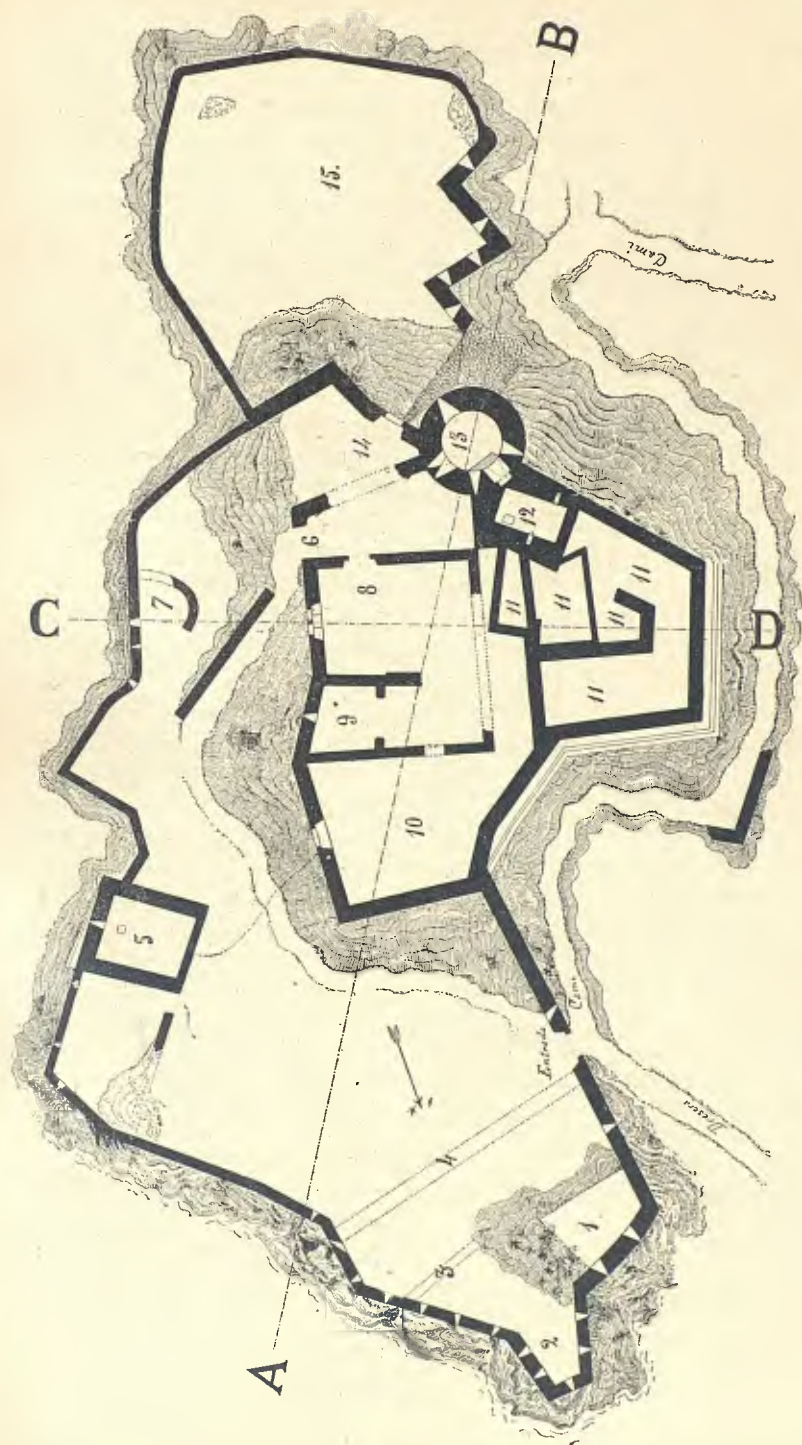
Dintre de la gran àrea de Burriach, hi aparexen ben distintament: un recinte jussà, altre sobirà y un clos vehí, tot unit y tot defensable separadament.

Composava la part jussana de Burriach la sua porta d'ingrés, una cortina emmarletada y aspitllerada mirant al N. y donant lloch a uns cuberts, als que aquesta servia de paret forana, y la cortina que corria envers llevant. Defensaven la porta, dugues aspitlleres laterals y les d'un angle sortint enfòra d'aquella muralla. L'espedit que formava la montanya envers llevant, feya innecessaries obres defensives en aquell cantó. Vers lo S. hi existien uns coberts, tal vegada acabats en terrat, apoyant-se en la gran roca damunt la que s'alçava lo recinte sobirà.

En la construcció del portal d'entrada y de les habitacions d'esta part jussana, no cuydaren fer desaparèixer cap de les grans roques, sinó que hi apoyaren en elles les parets de pedra, dextant-les per dintre los estatges, tal y com les presentava la naturalesa. Sols foren terraplenats alguns espays d'entre les matexes, motivant una varietat de sostres y de linies de muralles molt atrayent.

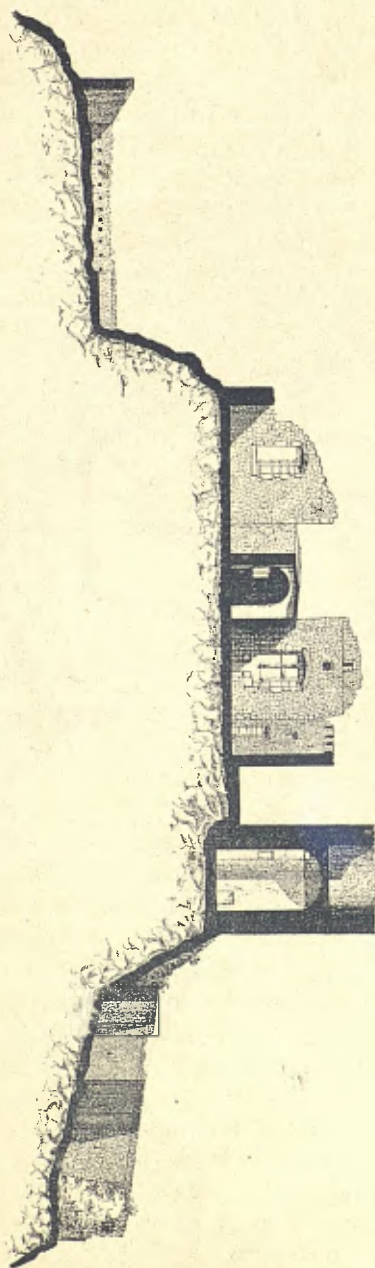
La comunicació entre aquests dos recintes del castell, se feya per una rampa descoberta y exposada a l'acció dels tirs dels seus defenedors. Esta rampa exia del gran pati jussà, hont encara's conserva en bon estat la cisterna, y anava a parar a altre petit pati sobirà, hont hi donaven també, la torra del homenatge y la porta d'ingrés a les habitacions senyoriales.

Quatre construccions, en certa manera disgregades unes d'altres, constituïen lo recinte sobirà. Al mitj-dia, fexuga y solitaria, alçava sa recta cresta la torra del homenatge, de bona apariencia y poca cabuda, a causa de la excessiva amplada dels murs. Habitació sense veritable utilitat pràctica, si no era com a darrer refugi en cas de sorpresa. Per çò tenia sa porta d'entrada (que més que porta apar finestra al present) a la meitat de sa altura, comunicant ab lo vehí terrat o estatge. Llevat lo pont, la torra quedava del tot incomunicada. Emperò la utilitat de la torra era altra més permanent, puix com es prou sabut, venia a omplenar una necessitat en certs



PLANTA DEL CASTELL DE BURRIACH (ESCALA DE 1 PER 400)

CASTELL DE BURRIACH. — SECCIÓ A B (ESCALA DE 1 PER 400)



ceremonials d'aquell temps, especialment en lo de la presa de possessió d'un castell. Llavors, al cim de la torra s'hi clavava lo penó del nou senyor, desde allí'ls corns donaven sos tochs d'atenció, y los herauts, per tres vegades, o més, cridaven a grans veus lo nom del qui'n prenia possessió.

Junt a la torra existien les habitacions particulars d'en Pere Joan Ferrer, y ab elles una altra cisterna, més petita que la jussana, y la citja. Aquesta apareix indicada en les presents despulles, per les senyals d'una volta de canó, junt a la cisterna, que's presenta completa, ab sa boca pera ficar-hi galledes y mostrant encara als cantons, les canonades d'entrada de les aigües.

Les dugues cisternes del castell de Burriach prou manifesten com era preocupació constant dels militars, en lo segle XV, assegurar la aigua. Així se procurava d'excar-les aparellades de la mellor manera possible, embetumant les parets, com se veu d'un document del castell de Granyena, durant les guerres de Joan II, en lo que s'hi llegeix: «Item atrobaren la cisterna de dit castell, embatumade, ab sos canons fets». Quan se tractava d'abandonar alguna

fortalesa y fer-la inhabitable al enemich, no's descuidaven de llençar-hi metzines o forment, pera fer corrompre les sues aigües.

Al mitx de les habitacions del recinte sobirà s'hi alça la capella, qual porta obria en un petit pati reclòs. Per ses despulles y parets, bé mostra que en 1473 estaria en partida en peu, de temps precedent. Petita y senzilla, tingué a Sant Vicents per titular, desde temps remotíssims, havent donat ella, al castell, altre dels noms ab que ha estat conegut. Aytal fet l'havem vist repetir-se moltes vegades, essent-ne mostra'ls castells coneguts ab los noms de Sant Martí, en lo Panadès; de Santa Grata, en lo Pallars; de Sant Menat, en lo Vallès; de Santa Linya, en l'Urgell; de Sant Salvador, en l'Empordà; de Sant Llorenç, en Ausona; etc.

Finalment, junt a la capella, en lo cantó opost a la porta d'entrada del recinte sobirà, s'alçava la quarta construcció, de vistes al pati jussà y a la rampa d'unió dels dos castells. Sos terrats emmarletats, eren molt a propòsit pera damnificar a qualsevol enemich que s'hagués amparat de la part jussana, dificultant-li poder guanyar la sobirana.

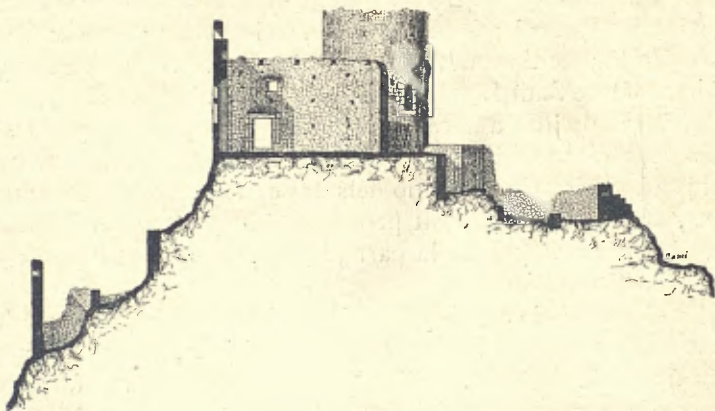
Lo clos vehí al castell, y que s'edificà dessota la gran roca hont s'assenta la torra del homenatge, vers mitj-dia, no comprenem a quin ús aniria destinat. D'ell se'n veu solament la sua àrea, rudiments d'una porta que s'obrí vers occident y sageteres que'l defensaven. La posició era bastant forta, puix per orient hi ha'l precipici y per lo nort, la penya del recinte sobirà, ab lo que's comunicaria per una escala descoberta. La porta que hi donava ingrès era defensada magistralment per la torra y mur vehí.

En aquest espay reclòs hi revoltava'l camí de pujar al castell. Una mica més ensota, y entallats en la roca, se noten uns grans forats rectangulars, hont s'hi clavaren, un jorn, los pals o pilans que sostenien les forques, emblema de la jurisdicció criminal que tenia'l senyor del castell. Lo lloch d'emplaçament de les forques de Burriach resultava visible de molt lluny, tant per terra com per mar. L'apartament dels forats, dóna a entendre la bona alçada que tingueren.

Ab la planta y seccions del castell de Burriach es com podrà entendre's fàcilment aquesta compendiada descripció. Molt oportunament han sigut fetes en anys en que encara s'apreciava una mica sa alçaria total y alguns detalls. Lo selvatgisme del nostre poble, complaent-se en derrocar lo que's va aguantar en peu, anticipen l'acció devastadora del temps, menys crudel a Burriach, que la ignorancia de sos visitants. Es imponderable lo que s'hi troba a faltar

d'any en any. A seguir la via empresa, la destructora labor de la ignorancia, tindrà del tot finida sa innoble tasca dintre'l primer deseni del segle XX.

La època del enderrocament de Burriach ha d'esser ja remota, puix després de Ferrer no se'n parla més (segle XVI). Tampoch ve mentat lo castell, en les guerres catalanes del segle XVII. Sols s'ha mantingut en peu fins al segle XIX, la capella de Sant Vicents, en la que s'hi vingué celebrant la santa missa, en la diada patronal,



CASTELL DE BURRIACH. — SECCIÓ C D (ESCALA 1 PER 400)

fins l'any 1836. Emperò deu anys més tart, o siga en 1846, era arruïnada, com lo restant del castell, segons refereix Pasqual Madoz en son diccionari geogràfic-estadístich-històrich.

Lo complet y secular abandonament de Burriach es imperdonable per part dels seus successius propietaris. Fa alguns anys que ha anat a parar, per herencia, a les mans indoctes del Marquès de la Manresana y de Barbarà, de qui no cal esperar que'l cor li parli de la importancia dels monuments històrichs. A fi de substraure aquelles quatre parets primparades de sa total destrucció, un amich nostre gestionà la sua compra, més sense cap resultat. La Catalunya intel·lectual y progressiva del segle XX no deurà oblidar quant mal fan a ses venerables despulles de passats segles, los qui, per sa categoria social y dons materials, estaven en lo cas de posar-se en primera fila de tots sos avenços científichs, com fan a Inglaterra los seus venerables y respectats lords.

A Argenton's pot comparar la passivitat dels uns, ab la magnanimitat de la distingida dama barcelonina Na Elvira Jover,

viuda de Vidal y Ribas, qui, sense reparar despeses, restaurà esplèndida y artísticament l'altar major de Sant Julià, obra dels pintors barcelonins Nicolau de Creyença y Jaume Forner y del mataroní Antoni Ropit (any 1531). Dit retaule gòtic, axís com la interessant trona del renaxement, sigueren admirats dels excursionistes, en la present jornada, al retornar del castell.

Encara aprofitarem la tarda pera visitar la carretera romana de Parpers, que unia lluro ab Granollers, y quals obres subsistents, prou conegudes, no cal referir, evitant descripcions inútils, majorment quan no hi podem afegir res de nou a lo ja sabut.

FRANCESCH CARRERAS Y CANDI

FUM, FUM, FUM ¹

Ritmat



A vin-ti-cinch de De-sem-bre, fum, fum, fum,



a vin-ti-cinch de De-sem-bre, fum, fum, fum, ha nas - cut un mi-nyo -



net ros y blan - quet, ros y blan - quet, fill de la Ver-ge Ma - ri - a; n'es nat



en u-na-es-ta - bli - a, fum, fum, fum. Ha nas- fum.

A vinticinch de Desembre,

fum, fum, fum,

ha nascut un minyonet

ros y blanquet,

fill de la Verge Maria;

n'es nat en una establia.

fum, fum, fum.

Aquí dalt de la montanya,

fum, fum, fum,

¹) Aquestes dues cançons populars formen part del recull que obtingué'l premi del CENTRE EXCURSIONISTA en la «Festa de la Música Catalana».

si n'hi han dos pastorets
abrigadets
ab la pell y la samarra,
menjant ous y botifarra.

Fum, fum, fum.

Qui'n dirà més gran mentida?

Fum, fum, fum.

Ja'n respon el majoral
ab gran cabal:
— Jo'n faré deu mil camades
ab un salt totes plegades.

Fum, fum, fum.

Ja'n va respondre'n Diego.

Fum, fum, fum.

— Bé t'enganyes per meitat,
tu, escarbat,
que tu sempre, per fingir-te,
jo mentida tinch de dir-te.

Fum, fum, fum.

— Les llangonisses d'aquell,

fum, fum, fum,
bé sé prou qui les ne trau,
y a mi ja'm plau;
y'l vi dols de la padrina
jo me'l bech per medecina.

Fum, fum, fum.

A vinticinch de Desembre,

fum, fum, fum,
es lo dia de Nadal
molt principal;
quan eixirem de matines
farem bones restolines.

Fum, fum, fum.

Deu nos dó unes santes festes,

fum, fum, fum,
ab temps de fret y calor,
y molt millor.
Fent-ne de Jesús memoria,
lo tindrem sempre a la Gloria.

Fum, fum, fum.

L'ESCOLTA

Moderat

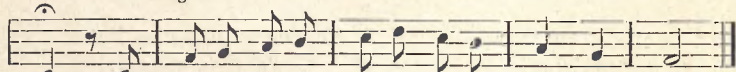


Fa-drins que fes - te - geu, dau-me l'en - ho - ra



bo - na, que m'en só e - na - mo - rat, d'u - na gen - til mi - nyo - na. La

Mes mogut



flor. N'es fres-ca y re - ga - la - da pren-da del meu cor.

Fadrins que festegeu,
dau-men l'enhorabona,
que m'en só enamorat
d'una gentil minyona.

La flor
n'es fresca y regalada
prenda del meu cor.

Blanca n'es com la neu,
fresca com una rosa.
Sempre n'estich pensant
quan l'encontraré sola.

La flor, etc.

Un dia vaig saber
que era a l'hort tota sola,
que'n regava 'l jardí,
les flors y les violes.

La flor, etc.

La flor de llessamí
y un roseret de roses.
De tant lluny com l'en veu,
ella a riure s'en posa.

La flor, etc.

— De què rieu, l'amor,
de què rieu, l'esposa?
— Jo'n rich del bé que us vull,
la voluntat que us porto.

La flor, etc.

Pensant que ningú'ls sent,
son galan se'ls escolta.
Si ho han anat a dir
al pare de la minyona.

La flor, etc.

— No parlem res de mal,
ni parlem d'altres coses:
parlavem del casà,
cosa que molt importa.

La flor, etc.

Recullides a Prats de Lluçanès per

JOAQUIM PECANINS

CAMBI DE PUBLICACIONS

CATALUNYA

BARCELONA	«Academia Provincial de Bellas Artes».
	«Real Academia de Buenas Letras».
	«Real Academia de Ciencias y Artes».
	«Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa».
	«Asociación de Arquitectos de Cataluña».
	«Asociación de Ingenieros industriales».
	«Ateneo Barcelonés».
	«Fomento del Trabajo Nacional».
	«Institució Catalana d'Historia Natural».
	«Orfeó Català».
GIRONA	«Asociación Literaria».
LLEIDA	«Academia Bibliográfica Mariana».
TARRAGONA	«Sociedad Arqueológica».
VICH	«Museu Episcopal» y <i>Gazeta Vigatana</i> .
VILANOVA Y GELTRÚ	«Biblioteca Museo Balaguer».

REGIONS ESPANYOLES

MADRID	«Real Academia de la Historia».
	«Real Sociedad Geográfica».
	«Sociedad Española de Excursiones».
	<i>Boletín de la Institución Libre de Enseñanza</i> .

ORENSE	<i>Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos.</i>
PALMA DE MALLORCA	<i>Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana.</i> <i>Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana.</i>
TARRAGONA	«Sociedad Arqueológica».
VALLADOLID	«Sociedad Castellana de Excursiones».
ZARAGOZA	<i>Revista de Aragón.</i> <i>Boletín de la Sociedad Aragonesa de Ciencias naturales.</i>

EXTRANGER

ANGERS	<i>Bulletin de la Société d'études scientifiques.</i>
ATENES	«Philologikos Syllogos Parnassos».
BAGNERES DE BIGORRE	«Société Ramond».
BORDEUS	<i>Annales de la Faculté des Lettres de Bordeaux et des Universités du Midi.</i> <i>Revue des Lettres Françaises et Étrangères.</i> <i>Revue des Etudes Anciennes.</i> <i>Bulletin Hispanique.</i> «C. A. F., Section du Sud-Ouest».
BOSTON	«Apalachia Mountain Club».
BRUXELLES	«Société Royale Belge de Géographie».
BUCAREST	«Societatea Geografica Română».
BUDAPEST	«Club Hongrois des Karpates». <i>Abrégé du Bulletin de la Société Hongroise de Géographie.</i> «Földrajzi Közlemények».
BUENOS AIRES	<i>Dirección General de Estadística</i> (boletín mensual).
COIMBRA	«Archivo Bibliografico» (Bibliotheca da Universidade). «O' Instituto».
GENEVE	«Le Piolet».
IGLÓ	«Magyarországi Kárpát Egyesület, Jahrbuch des Ungarischen Karpathen-Vereines».
LEIDEN	«Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrij Genootschap».
LONDRES	«Alphine Club».
MARSELLA	Société des Excursionistes Marseillais».
MEXICH	Sociedad científica «Antonio Alzate».
MILAN	«Touring C. I.»
MONTPELLIER	«Société pour l'étude des langues romanes». «Société Languedocienne de Géographie».
MOSCOU	«Club Alpin Rus»
MUNICH	«Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins».
NAPOLS	«Club Alpino Italiano, sezione di Napoli».
NEUCHATEL	«Société Neuchateloise de Géographie».
NICE	«Club Alpin Français, Section des Alpes Maritimes».
ODESSA	«Club Alpin de Crimée».
PALERM	«Club Alpino Siciliano».
PARÍS	«Club Alpin Français», central y secciones.
PAU	<i>Bulletin Pyrénéen.</i>
PERPINYÁ	«Société Agricole scientifique et littéraire» «C. A. F., Section du Canigou». <i>Le Journal des Pyrénées Orientales.</i>

PERPINYÀ	<i>Revue d'Histoire et d'Archéologie du Roussillon.</i>
SERPA	<i>A Tradição, revista.</i>
STOCKOLM	«Suenska Turisföreningens».
	«Suenska Sällskapet för Antropologi och Geografi»
	Ymer.
TOLOSA	«Société Archéologique du Midi de la France».
	<i>Revue des Pyrénées.</i>
TOURS	«Société de Géographie de Tours».
TRENTO	«Società Alpinisti Tridentini».
TRIESTE	«Società alpina delle Giulie».
Id.	«Il Tourista-Club Tourista Triestini».
TURIN	«Società Meteorologica Italiana».
	«Club Alpino Italiano».
VIENA	«Abhandlungen derk Geographischen Gesells-
	chaft».
	«Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichis-
	chen Alpenvereins».
	«Oesterreichische-Touristen-Zeitung».

El BUTLLETÍ es enviat a un cert nombre d'Arxius y Biblioteques públiques y a diferents periòdichs-revistes de la localitat.

Les revistes esmentades, la major part d'elles importantíssimes, se troben en la Biblioteca del CENTRE, a disposició dels senyors socis.

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS DURANT EL DARRER TRIMESTRE DE 1904

SOCIS RESIDENTS

D. Mario Aguirre y Serratcalvó.—D. Joseph Soler y Rosal.—D. Santiago Vilanova y Vaquer.—D. Francisco Novellas.—D. Lluís Coll y Serra.—D. Antoni Estela y Arribas.—D.^a Josefa Grau de Xicoy.—D. Joseph M.^a Roca y Heras.—D. Joseph Tutau y Gonzalez.—D. Francisco de P. Vallet y Arnau.—D. Francisco de P. Xicoy y Grau.—D. Joseph Xicoy y Grau.—D. Joseph Xicoy y Valls.—D.^a Teresa Xicoy y Grau.—D.^a Dolors Xicoy y Grau.—D.^a Teresa Amatller.—D. Francisco Anfruns.—Don Joseph M.^a Armengol y Bas.—D. Sebastià Artés y Rusca.—D.^a Julia Castanys de Degollada.—D. Joseph Pascual y Pons.—D. Frederich Puig Samper.—D. Emili Sacanella.—D. Joaquim Sanz Tallada.—D. Ignasi Soler y Damians.—D. Antoni Suñol.—D. Antoni Riera y Tapis.—Donya Assumpta Tapis de Guarro.—D. Joseph Torelló y Solà.—D. Lluís Baille.—D. Modest Bertràn y Salvo.—D. Xavier Calderó y Coronas.—D. Felip Capdevila.—D. Antoni d'Espona y de Nuix.—D. Enrich Godo y Pla.—D. Joseph Lapeyra y Robert.—D. Alexandre Puig y Valls.—D. Antoni Raventós.—D. Marian Regordosa.—D. Joan Ribas.—D. Antoni de P. Rigau.—D. Gabriel Roig y Font.—D. Joseph J. Satorras y Macià.—D. Alexandre Soler y Damians.—D. Romà Soler y Benaprès.—D. Manuel Tarradas.—D. Joan Ventosa y Raig.—D. Joan Vidal y Ventosa.—Don Ferran Bertràn y Trujols.—D. Emili Cruzet y Bosch.—D. Manuel Cusi.—D. Joseph Sala y Molas.—D. Joseph Sintas.—D. Joseph Tubau.—Don

Pau Roca y Canals. — D. Joseph Bofill y Pichot. — D. Joseph Banús. — D. Petrus Bofill y Homs. — D. Joan B. Juaneu y Nadal. — D. Geroni Monjonoll y Vergés. — D. Romuald Mullol. — D. Lluís Pascual y Sanmartí. — D. Joseph M.^a Pereyra y Alcàntara. — D. Montserrat Sancho Lliteras. — D. Joan Soler y Damians. — D. Simon Villalta. — D. Ramon Amat y Neto. — D. Joseph M.^a Borràs y Parés. — D. Joseph Borrell y Nicolau. — Don Joseph Claret. — D. Pau Estapé y Maristany. — D. Antoni Gibert. — Don Artur Puig y Niqui. — D.^a Josefa Soler de Banús. — D. Emili Ulrich. — D. Joan P. Vallescà. — D. Salvador Armet y Ricart, Comte de Castellar. — D. Pau Civil Preciados. — D. Lluís Corratjé. — D. Enrich Martí y Pascual. — D. Joan Badó y Calvó. — D. Alexandre de Cortada y Moragas. — D. Enrich Espiell y Rovira. — D. Salvador Millet y Villà. — D. Fidenci Kirchner y Catalan. — D. Isidro Ventosa y Roig. — D. Antoni Barrie Gutiérrez. — D. Joan Cardús. — D. Angel Casanovas Irla. — D. Antoni Cavaller y Aviñó. — Don Francisco Fàbregas y Ros. — D. Ramon de Foix y Codina. — D. Francisco Gelada y Masronís. — D. Rafel Marsans y Peix. — D. March Rocamora y Rosés. — D. Joan Servat. — D. Joseph Balcells y Masó. — D. Antoni Carbonell y Sansalvador. — D. Antoni Carbonell. — D. Joan Domenech. — D. Joseph Forcada Padró. — D. Jaume Guinjoan. — D. Anicet Noguera. — D. Victor Pereyra y Alcàntara. — D. Xavier Portas Dotras. — D. Joseph Riera y Tapis. — D. Manuel Rocamora. — D. Antoni Romani y Guerra. — Don Vicens Artigas y Albertí. — D. Ernest Guardia y Llaurador. — D. Friederich Bartumeus Casanovas. — D. Baltasar Capo y Varet. — D. Antoni Cosso y Solà. — D. Lluís Figuerola Anglada. — D. Antoni Flos y Gibernau. — Don Francisco Llorens. — D. Francisco Piñol Pereanton. — D. Joseph Recolons y Recolons. — D. Ferran Torras y Molas. — D. Sebastià Canalias. — D. Agustí Coy, Pbre.

SOCIS DELEGATS

D. Maurici Cohn, a Berlin. — D. Joseph M.^a Fabrellas, a Girona. — D. Joaquim Muntal y Gramunt, a Capellades. — D. Antoni Serrate, a Almenar.

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De D. Ferran de Querol: *Montserrat*, volum de 417 pàgines, original del donador.

De Mossèn Norbert Font y Sagué: una fotografia de la Torra del Breny (Manresa) y un títol de doctor en Dret Civil y Canònic de l'any 1670.

De D. Aureli Capmany: dos exemplars de la cansó popular *Maria*.

De D. Cels Gomis: unes cartes geogràfiques antigues dels Electorats de Mayence y de Trèves, Palatinat electoral del Rin, Ducat de Wurtemberg, de Terra Santa, dues de Roma y sa rodalia y una de Palma de Mallorca.

De D. Ferran Alsina: un volum de 138 pàgines intitulat *Noves Científiques*.

El volum dels Jochs Florals d'enguany.

Del president del Circol Artístich: un exemplar de la *Monografia del monastir de Sant Cugat del Vallès*.

Un opúscol de 68 pàgines intitulat: *Lo Dogma de la Inmaculada en la Literatura Catalana antiga*.

De D. Lluís Comulada y Henrich: un opúscol de 23 pàgines intitulat *La enseñanza social en la cuestión obrera*.

De Mossèn Joseph Gelabert: un volum de 120 pàgines intitulat *Los volcanes extinguidos en la Provincia de Gerona*.

De D. Frederich Rahola: *Memoria sobre algunas noticias de las Antiguas Comunidades de Pescadores en el Cabo de Creus*, de 37 pàgines.

De D. Amador Romani y Guerra: un volum de 484 pàgines *Selectæ profanis scriptoribus historiæ*.

De D. Joseph Soler y Rosal: una miscelània sobre'ls volcans de Berga y el Pi de les Tres branques.

Un volum de 131 pàgines, intitulat *Medicina de las pasiones*.

Altre volum de 271 pàgines, intitulat *Explication des prières et des cérémonies de la Sainte Messe*.

De D. Cels Gomis: les cartes geogràfiques antigues del Ducat de Güeldres, de Iprès, de Gand, de Naumur, de Liège, de Cronenburg, de Toul y de Metz.

De Mossèn Marian Grandia: dos exemplars de sa *Lectura y Ortografia de la Llengua Catalana*, de 63 pàgines.

De D. Ignasi Soler y Escofet: un exemplar del volum de poesies *Vora'ls estanyis*, originals del donador.

De D. Joaquim Miret y Sans: un fascicle de 20 pàgines intitulat *La princesa griega Lascaris, condesa de Pallars en Cataluña*.

De id. id.: un opúscol intitulat *La carta de Franquicias otorgada por el Conde de Barcelona a los Judios de Tortosa*.

De Mossèn Frederich Clascar: un opúscol intitulat *Estructura mental y significació filosòfica de Balnes*.

DONATIUS PERA' L MUSEU Y COL·LECCIONS

De D. Martí Estany: una lacrimosa.

De D. Ramon N. Soler y Vilabella: una mostra d'àmbar groch o succino de les mines de Fígols (Berga).

De D. Amador Romani Guerra: una làmpara; un aplech de 17 rajoles de Valencia ab figures diverses; una messalina; quatre plats grans; altre plat ab un barco pintat; una pedra pre-històrica; dues pistoles y una armadura d'una altra de pedernal; un crani de guineu y altre de goç; una capsula de fòssils; 29 estampes, de les quals 3 porten march.

De D. Ignasi Carsi: una mostra mirchpikel de La Junquera.

De D. Gabriel Bernadà: sis clixés referents a Lleyda.

De D. Denis Puig: un antich cantiret de vidre provinent de cân Uyà (serra de Bertí).

CRONICA DEL CENTRE

DESEMBRE DE 1904

SESSIONS Y CONFERENCIES

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 13 va quedar definitivament constituïda la Secció de Fotografia, que tant pot y deu ajudar a la realització de les tasques y finalitat del nostre CENTRE.

En la reunió celebrada en dit dia, a més d'aprovar-se'ls reglaments o bases pels quals ha regir-se aquella, se nomenà la seva Junta Directiva, que

quedà composta dels senyors següents: D. Cristòfol Fragonal, *President*; D. Pere Bonet, D. Manel Font y Torné y D. Lluís Llagostera, *Vocals*; y D. Lluís Batlle, *Secretari*.

DESDE'L PALLARS A LA SEU D'URGELL. — El dia 2 nostre consoci don Antoni Bartomeus va donar la primera de les seves anunciades conferències, ressenyant una excursió per ell realitzada per la comarca del Pallars fins a la mateixa vall d'Aran, prenent per punt de partida la vila de Tàrrega, dirigint-se cap Artesa de Segre pera remontar la vall del Noguera Pallaresa fins a Sant Joan de l'Herm, aont acabà'l senyor Bartomeus la seva ressenya, que continuà'l següent divendres dia 9, descrivint tot el territori comprès en la mateixa vall del Noguera-Pallaresa fins entrar a la vall d'Aran pel port de Bonaigua, aon terminà aqueixa pintoresca ressenya de tant important excursió. El doctor Bartomeus acompanyà la seva interessant ressenya ab la projecció de nombroses vistes fotogràfiques d'aquelles hermoses encontrades.

AVENTATGES Y UTILITATS DE LA NOVA VIA FERREA D'OLVAN (BERGA) A GUARDIOLA. — Desenrotllant aquest interessant tema, el president del CENTRE, en César A. Torras, donà una conferència en la nit del dia 16, en la qual, després de fer avinent els innombrables avantatges que al comerç y a l'industria en general reportarà l'explotació de l'esmentat ferro-carril, passà a descriure un bell aplech d'excursions per les comarques de l'Alt Pirineu, que poden realitzar-se prenent per punt de partida algunes de les estacions de dit ferro-carril. Acompanyà an aquesta notable conferència de l'autor del *Pirineu Català* la projecció de diferents clixés fotogràfics del mateix conferenciant y dels senyors Olano, Vintró, Santamaria y altres varis aficionats, que acabaren de demostrar les afirmacions del senyor Torras al posar de manifest les belleses naturals que conté aquella comarcada del Alt Bergadà.

TEIXITS DELS ALARBS ESPANYOLS Y MUDEXARS, COTEJATS SOBRE ALTRES MONUMENTS DE DIT ART. — L'erudit arqueòlech D. Macari Golferichs llegí en la sessió del dia 23 una ben escrita Memoria sobre'l tema indicat en la capsalera d'aquestes ratlles. El distingit conferenciant començà son notable estudi donant lleugera idea sobre'l naixement de l'industria textil en la Persia y l'Assiria, desde aon passà als alarbs, que foren els qui l'introduiren a Espanya.

En demostració de la gran importancia que aquestes industries, y principalment la de sederia, tingueren a Espanya, va llegir el senyor Golferichs una serie d'articles y disposicions de la ley que regulava l'exercici d'aquestes industries.

Ab ocasió d'aquesta conferència va instalar-se en el propi local del CENTRE una interessantíssima exposició de dibuixos y aquareles de mostres de diferents teixits, que va esser molt visitada y alabada durant els dies que va permanèixer exposada.

NOTES DEL BERGADÀ. — El dia 30, el soci delegat del CENTRE a Berga, mossèn Bonaventura Ribera, va llegir-hi unes quantes de ses *Notes del Bergadà*, ressenyant les vicissituds y descrivint les belleses naturals dels diferents encontorns d'aquella comarca, que tant coneix y ab tant carinyo tracta mossèn Ribera.

En totes les *Notes* hi campegen per igual aquestes qualitats de mossèn Ribera, ajuntades y destacant sobre d'elles la nota patriòtica al costat de la poètica o purament descriptiva, lo mateix en les impressions sobre Berga y La Portella que en la descripció del llegendari Capolatell o de la Conca carbonífera del Llobregat y altres estudis o monografies d'aquella hermosa encontrada.

Durant la sessió foren projectades diferents vistes fotogràfiques dels llocs més importants que anaven ressenyant-se.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA. — *Estudi sobre'l Monastir de Sant Pere de Roda*. — Continuant la tanda de conferencies organitzades per aquesta Secció, el dilluns dia 5 ne donà una l'arquitecte D. Antoni de Falguera sobre l'història y importància arquitectònica del renomnat y antiquíssim monastir de Sant Pere de Roda.

El senyor Falguera, després d'exposar les vicissituds històriques que ha atravesat aquell notable monument, se detingué en l'estudi y exposició de son caràcter y estructura arquitectònica, principalment de la seva iglesia, important construcció del començ del segle XI. Pera complement de son estudi, el senyor Falguera va reproduir per medi de projeccions fotogràfiques gran nombre de vistes y dibuixos de l'esmentat monument.

LA CATEDRAL DE LA SEU D'URGELL. — En la conferència que'l dia 12 donà en el nostre CENTRE'l jove arquitecte senyor Sanz y Barrera, aquest feu un estudi complet d'aquella hermosa construcció, exposant el passat gloriós d'aquell monument arquitectònic del segle XI, malmès posteriorment en l'època del Renaixement, y l'estructura del mateix, acabant sa notabilíssima conferència ab un plan o projecte de restauració que retornaria an aquella catedral el seu caràcter propi y estructura primitiva. El senyor Sanz acompanyà també la seva conferència sobre la catedral de la Seu ab la projecció de la planta, vistes fotogràfiques y dibuixos de la mateixa segons son estat actual y tal com quedaria després de sa projectada restauració.

SECCIÓ FOLK-LÒRICA. — El dia 7, a les nou de la nit, va començar les seves tasques l'oficina folk-lòrica destinada al aplech, coteig y classificació de datos y notes dins les diferents branques del folk-lore català. Aquesta oficina ha vingut reunint-se y treballant quasi tots els dimecres a la mateixa hora.

El mateix dia 7 el seu president, D. Rossendo Serra y Pagès, va donar una interessantíssima conferència baix el tema *Estat actual del moviment folk-lòric a Catalunya*, estudiant ab tot deteniment y carinyo'l desenrot-

llament del folk-lore en nostra terra y l'importancia que va adquirint en nostres dies.

Dies 14 y 21. — Nostre consoci y distingit folk-lorista en Ramon N. Comas donà en aquests dies una interessant conferencia detallant una *Excursió desde la Torra del Seny de les hores de la Seu a la Plaça de l'Angel*. L'erudit conferenciant va demostrar una vegada més son profund coneixement dels monuments y costums de la nostra Barcelona antiga, fent una serie d'atínades observacions històriques y folk-lòriques referents a nostra preciosa Seu y als antics edificis que s'aixequen a son revolt, quals vicissituds va ressenyar ben detalladament y ab gran nombre de datos ben curiosos pera tots els que estimen y coneixen a nostra capital.

Durant les susdites conferencies varen projectar-se diferents clixés fotogràfics dels senyors Reig y Fiol y Font y Torné.

Dia 28. — El president d'aquesta Secció, després de breus paraules sobre l'importancia que pera l'etnologia té l'estudi del vestit, va donar a conèixer unes *Ordinacions de Solsona sobre les guarnicions que's podien posar en les robes de dona*, veritables lleys sumptuaries aprovades en l'any 1337 per la vescomtesa de Cardona, y que han sigut comunicades y adreçades al CENTRE per mossèn Joan Serra y Vilaró.

Seguidament se llegiren unes *Notes folk-lòriques de la Conca de Tremp y del Pallars*, degudes a l'entusiasta folk-lorista que's dona a conèixer ab el pseudònim d'Antoni Valmanya, y que es sols una part del nombrós aplech folk-lòrich que té recullit l'esmentat senyor y que's distingeix per sa importancia y per la curiositat que desperta la majoria de tant notable recull.

VISITA

A GRANOLLERS. — El dia 21 els socis senyors Planas, Martorell, Mas y Fargas, de la Secció d'Arquitectura, n'efectuaren una a n'aqueixa important vila del Vallès, estudiant detalladament els vestigis de son antiquíssim passat, fixant-se d'una manera especial en la seva iglesia, en els restos de diferentes cases gòtiques escampades per la població, y ab els notables retaules que's guarden en la casa rectoral, trayent nombroses fotografies com a resultat d'aquesta aprofitada visita.

CURSOS

DE GEOLOGIA, a càrrech del doctor Mossèn Norbert Font y Sagué. — *Dia 6 de Desembre*, lliçó 8.^a. — Accions químiques de l'aigua continental. — Fenòmens de disolució. — Hidratació y oxidació. — Alteració de les roques. Activitat química de l'aigua continental. — Fenòmens de dipòsit. — Formació de la tosca. — Accions químiques de les aigües del mar y llachs. — Sals soltes en l'aigua del mar. — La seva deposició. — Sedimentació química del fons del mar.

Dia 13, lliçó 9.^a. — Accions fisiològiques. — Acció dels animals terres-

tres: caverne d'òssos. — Guano. — Acció dels vegetals: turbera, combustibles minerals. — Acció dels organismes marins: dipòsits formats pels foraminífers y les diatomees. — Formacions dels corals: atolls. — Diferents roques coralines.

Dia 19, lliçó 10. — Geodinàmica interna. — Geotèrmica. — De com la temperatura augmenta ab la profunditat. — Calor central. — Exemples de pous artesianes, mines y foradades. — Línies isogeotermes. — Fonts termals y termo-minerals. — Sos orígens, règim y composició.

Dia 27, lliçó 11. — Volcans: sos caràcters. — Productes volcànics. — Corrents de lava. — Fenòmens de les erupcions. — Formació dels cràters. — Ses diferents classes. — Emanacions gaseoses. — Exemples clàssics de volcans.

DE GEOGRAFIA FÍSICA, pel doctor D. Francisco Novellas. — *Dia 1.^{er} de Desembre, lliçó 7.^a* — Condicions generals del modelat terrestre. — Paper dels fenòmens exteriors. — Noció del modelat. — Agents del modelat. — Diverses maneres de modelar-se la superfície. — Relació dels agents del modelat ab les condicions meteorològiques. — Distribució del calor sobre del globo. — Deformació de les zones de temperatura. — Irregularitats de la zona calenta. — Isotermes diverses.

Dia 8, lliçó 8.^a — Consideració de les isobares — Zona de les baixes pressions equatorials. — Banda de les pluges equatorials. — Banda dels vents alícs. — Banda de les baixes pressions australs. — Complicació de les isobares en l'hemisferi boreal. — Mussons. — Efectes del Gulf-Stream. — Zona desèrtica. — Importància de les condicions geogràfiques. — Influència de les línies de relleu. — Particularitats de les depressions. — Detalls diversos sobre la distribució de les pluges. — Condicions dels deserts.

Dia 15, lliçó 9.^a — Condicions normals del modelat per les aigües corrents. — Importància preponderant de les aigües corrents. — Cas d'un equilibri homogeni. — Efectes de l'escorrement. — Noció del nivell de base. — Perfil d'equilibri. — Velocitat del gratament. — Part torrencial. — Afluents. — Establiment del perfil de travers. — Divagació dels cursos d'aigua. — Fenòmens de captura.

Dia 22, lliçó 10. — Divagació dels cursos d'aigua. — Fenòmens de captura. — Llachs de captura. — Colls. — Modificacions diverses de la xarxa inicial. — Plana de desbordament. — Condicions de pendent — Aplanament de les vertents. — Aplanament final. — Territoris argilosos. — Influència de les condicions meteorològiques.

Dia 29, lliçó 11. — Influència de les condicions genètiques sobre la marxa del modelat. — Condicions que modifiquen la marxa del modelat. — Influències genètiques. — Macisos calcaris esquerdatats. — Clivellament. — Apariències ruïniformes. — Macisos de calices tendres. — Districtes de gres. — Terrers heterogenis. — Divisió dels cursos d'aigua en seccions. — Marmites de gegants.

Com a complement y extensió d'aquests cursos, a més de la projecció de diferents exemples gràfics que han vingut presentant-se en quasi totes les lliçons, durant el diumenge se feu una excursió a les vehines montanyes de Sant Pere Màrtir y serra del Tibidabo, que's vegé concorreguda.

D'HISTORIA DE LA LITERATURA CATALANA, per D. Rossendo Serra y Pagès. — 3 de Desembre, conferencia XXII. — (Continuació de la prosa novel·lesca del segle XV.)

Curial y Guelfa. — Lectura de troços triats seguint l'argument de l'obra. — Esperit cavalleresch. — Elegancia d'estil. — Apreciacions curioses pera l'estudi de l'època. — Realisme d'alguns passatges. — Influències que s'hi noten. — Erudició clàssica. — Tendències patriòtiques.

Novel·les cavalleresques sentimentals. — Histories cavalleresques morals.

Paris y Viana. — Exposició de l'obra y lectura de fragments triats, seguint-ne l'argument. — Dubtes respecte a son origen francès o provençal.

10 Desembre, conferencia XXIII. — (Continuació de la prosa novel·lesca y començament de la ídem moral y religiosa.)

Historia de l'esforçat cavaller Partinobles, comte de Bles y après fonch emperador de Constantinobla. — Caràcter essencialment diferent del dels llibres anteriors. — Elements bretons, orientals y grech-romans que conté. Origen incert. — Immensa popularitat que ha tingut. — Argument y lectura de troços escullits. Traduccions de novel·les castellanes.

Prosa moral y religiosa. — Obres morals de caràcter popular: llegendes hagiogràfiques. — *Llibre de Cató y Exemplaris*. — Lectura de fragments triats. Indicacions generals sobre les traduccions catalanes. — *Consolació de Philosophia*, d'En Boeci, traducció de fra Antoni Genebreda. — Lectura de fragments.

17 Desembre, conferencia XXIV. — (Continuació de la prosa moral y religiosa en el segle XV.)

Indicacions sobre'ls moralistes anteriors. — *Moral consideració contra les persuasions, vicis y forces de amor*, d'En Francesch Carroç Pardo. — *Doctrina moral*, d'En Lluís Pax.

Estat general de les creencies y supersticions. — Perfeccionament de la prosa ab l'influència italiana. — Fra Antoni Canals (*Carta de Sant Bernat*, etc.). — Joan Roig de Corella. — Fra Vicents Ferrer (*Contemplació de la missa*). — Miquel Pérez, Felip de Malla, etc.

Bíblies catalanes (Bonifaci Ferrer). — Falsos evangelaris. — Traduccions (*Gènesi d'Escriptura*, de Mossèn Guillem Serra). — Salteris y hagiografies.

L'oratoria religiosa. — Estudi dels sermons de fra Vicents Ferrer. — Lectura de troços escullits de les obres y sermons citats.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.